

Rekomendacijos praktiniam plakatų taikymui

Plakatas 1–4 kasių mokiniams

ATPAŽINK SMURTA ir prašyk pagalbos **JEIGU:**

- tave muša
- tave spardo
- tave stumdo
- tave purto
- tave tampo
- gadina arba atima tavo daiktus
- tyčia sukelia tau skausmą

- ant tavęs rėkia
- tave gąsdina
- tyčia erzina, o paprašius nustoti, nesiliauja
- pravardžiuoja
- nuolat neteisingai kaltina
- niekas nedraugauja su tavimi, neleidžia kartu žaisti

- kitas žmogus žaidžia su tavimi nepadorius, bjaurius žaidimus ir prašo apie tai niekam nepasakoti
- liečia tave ten, kur tau nemalonu
- prašo tavęs išsirengti
- verčia tave žiūrėti nepadorius, bjaurius vaizdus (pavyzdžiui, nuotraukas, filmus)
- sako tau nepadorius, bjaurius dalykus

- namuose nuolatos esi alkanas(-a)
- tave verčia prašyti kitų žmonių maisto ar pinigų
- kai susergi, tėvai nesirūpina tavimi
- esi vejamas(-a) iš namų
- tave verčia vogti

TUOMET:

- Pasakyk apie tai suaugusiajam, kuriuo pasitiki
- Skambink į Vaikų liniją (telefonas 116 111)
- Rašyk www.pagalbavaikams.lt;
www.vaikulinija.lt (pagalba laiškais ar susirašinėjant pokalbiais internetu)
- Mokykloje apie tai gali pasakyti:

PRISIMINK:
**NIEKAS NETURI TEISĖS
TAVĘS SKRIAUSTI!**

Koks yra plakate pateiktos informacijos pristatymo tikslas?

Pristatant plakate pateiktą informaciją, siekiama supažindinti 1–4 klasių mokinius su smurto ir su juo susijusiomis sąvokomis, mokyti vaikus atpažinti smurtą artimoje aplinkoje ir padrąsinti apie patirtą ar pastebimą smurtą papasakoti suaugusiam žmogui, kuriuo mokinys pasitiki.

Kada ir kaip pristatyti plakate pateiktą informaciją?

Rekomenduojama plakate pateiktą informaciją mokiniams pristatyti klasės valandėlės metu. Jeigu manote, kad būtų tikslingiau, galite plakatą pristatyti ir kitu, jūsų nuomone tinkamu, metu, pavyzdžiui, per neformaliojo švietimo veiklas. Tokiu atveju svarbu skirti pakankamai laiko plakato pristatymui ir pasirūpinti mokiniams saugia erdve, kad jie galėtų išreikšti savo nuomonę, užduoti rūpimus klausimus.

Atsižvelgdami į tai, jog plakatai yra tik pagalbinė priemonė, neapsiribokite juose esančia informacija, aptarkite su mokiniais ir tai, kaip jie supranta įvairius skirtingų smurto formų požymius, skatinkite mokinių diskusiją, klausimus smurto atpažinimo ir reagavimo į smurtą temomis.

Rekomenduojama plakato pristatymo trukmė 35–45 min.

Kas yra smurtas ir kodėl svarbu apie tai kalbėti su mokiniais?

Kalbant su mokiniais apie smurtą, svarbu ir patiems gerai suprasti, kas yra smurtas, kaip jis pasireiškia, kokios galimos smurto pasekmės. Primename, kad Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme yra pateiktas bendras smurto apibrėžimas. Smurtas – veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą. Tuo tarpu patyčios Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme yra apibrėžtos kaip psichologinę ar fizinę jėgos persvarą turinčio asmens ar asmenų grupės kitam asmeniui daromi tyčiniai pasikartojantys veiksmai, kuriais siekiama pažeminti jo reputaciją ar orumą, jį įžeisti, įskaudinti ar kitaip sukelti jam psichologinę ar fizinę žalą.

Kalbėti apie smurtą nėra lengva. Tai iš tiesų jautri ir daugelį mūsų vienaip ar kitaip palietusi tema. Nepaisant galimai kylančio nerimo, nesaugumo jausmo, kalbėti apie smurtą su mokiniais yra būtina dėl šios problemos masto ir ilgalaikių pasekmių vaiko sveikatai ir gerovei.

Yra žinoma, kad daugiau nei vienas bilijonas pasaulio vaikų kasmet patiria smurtą ir tai sudaro apie pusę viso pasaulio vaikų (Hillis ir kt., 2017). Lietuvoje ši problema yra ne ką mažiau aktuali. Remiantis Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos 2018 m. veiklos ataskaita, 2018 m. galimai smurtą patyrė 4448 vaikai, iš kurių 3343 (73 proc.) galimai patyrė smurtą artimoje

aplinkoje. Svarbu žinoti, kad realus smurtą patiriančių vaikų skaičius yra kur kas didesnis nei ji atspindintys oficialūs statistikos duomenys. Apie didelę dalį vaikų, patiriančių smurtą, taip ir nesužinome. Vaikams gali būti pernelyg baisu, gėda, nejauku pasakyti apie patiriamą smurtą, o kai kuriais atvejais vaikai net nesupranta, kad tam tikras kitų asmenų elgesys yra smurtas.

Smurtas sukelia ilgalaikes neigiamas pasekmes. Remiantis Pasaulio sveikatos organizacijos surinktais duomenimis, smurtas prieš vaikus yra susijęs su įvairiais sveikatos sutrikdymais. Vaikystėje patirtas smurtas du kartus padidina riziką susirgti depresija paauglystės ar ankstyvosios suaugusios laikotarpiu. Be to, patirtas smurtas padidina tikimybę išsivystyti nerimo ir valgymo sutrikimams, du kartus sustiprina bandymų nusižudyti riziką, gali sukelti potrauminio streso sutrikimą, didina piktnaudžiavimo alkoholiu ir narkotinėmis medžiagomis riziką, gali lemti su mokymusi susijusius sunkumus (būdingi žemesni mokymosi pasiekimai, mažesnė tikimybė pabaigti mokyklą ar įgyti aukštąjį išsilavinimą), padidina riziką smurtauti ar tapti smurto auka ateityje.

Atsižvelgiant į smurto paplitimą, jo neigiamas pasekmes ir siekiant apsaugoti vaikus, svarbu mokyti vaikus atpažinti smurtą, informuoti juos, kur gali kreiptis pagalbos. Jeigu jaučiate, kad Jums pačiam(-iai) yra sunku kalbėti šia tema, pasikonsultuokite su savo ugdymo įstaigoje ar PPT / ŠPT dirbančiais specialistais (psichologais, socialiniais pedagogais), paprašykite padėti jums pasiruošti ir / ar pristatyti plakate pateiktą informaciją.

Kaip kalbėti su mokiniais apie smurtą?

Kalbant apie smurtą su mokiniais, rekomenduojama vadovautis šiais principais:

- *Kalbėkite su mokiniais atvirai, parodykite, kad esate žmogus, su kuriuo galima kalbėti apie smurtą. Vaikai, stebėdami suaugusiųjų veiksmus, reakcijas, kalbėjimo toną, gana lengvai pajaučia, kai tam tikros temos suaugusiesiems yra nepatogios, jomis, atrodo, nederia kalbėti. Jeigu vaikui kalbant ir užduodant klausimus tam tikra tema tėvai, mokytojai ar kiti suaugusieji, pavyzdžiui, ignoruoja vaiko klausimą, liepia neklausinėti ar eiti į savo kambarį, tai vaikas priima kaip ženklą, jog ši tema yra uždrausta. Taigi, svarbu atvirai kalbėti su mokiniais apie smurtą ir tokiu būdu parodyti, kad jūs ar kiti mokykloje esantys specialistai yra tie žmonės, kuriems mokiniai gali papasakoti, kad yra skriaudžiami, užduoti jiems rūpimus klausimus. Toks atviras dialogas apsaugo mokinius nuo užsisklendimo savyje, atveria didesnes galimybes kreiptis ir gauti reikalingą pagalbą.*
- *Nebijokite klausimų, kurie kyla mokiniams. Natūralu, kad kalbant apie smurtą mokiniams gali kilti įvairūs klausimai. Nenusigąskite, stenkitės į mokinių klausimus*

atsakyti paprastai, per daug neišsiplėsdami (t.y. neapkraukite mokinių informacijos gausa). Pavyzdžiui, jei 1–4 klasių mokinys užduoda klausimą: ką reiškia „liečia tave ten, kur tau nemalonu“, tokiu atveju galite vaikus supažindinti su apatinių rūbelių taisykle. Paaiškinkite vaikams, kad kiti žmonės jų negali liesti tose vietose, kurias dengia jų apatiniai rūbai. Tuo pačiu svarbu pakalbėti su vaikais ir apie išimtis, pavyzdžiui, kuomet vaikas lankosi pas gydytoją.

Jeigu mokinys uždavė klausimą, į kurį nežinote atsakymo, pasakykite, kad dabar negalite atsakyti į klausimą, tačiau pasidomėsite ir galėsite apie tai pakalbėti, pavyzdžiui, kitą dieną. Svarbu, kad pažadėję tikrai pasikalbėtumėte su mokiniu jam rūpima tema.

- *Ironija ar juokai smurto tema negalimi.* Smurtas yra rimta problema, todėl apie ją kalbėti reikia rimtai. Neironizuokite ir nejuokaukite smurto tema, nes tai sušvelnina šios problemos reikšmę. Mokinys, išgyvenantis dėl patiriamo smurto ar matantis smurtą artimoje aplinkoje, gali nedrįsti apie tai papasakoti, gali bijoti likti nesuprastas, o jeigu suaugusieji atvirai juokauja smurto tema, perteikia vaikams žinią, kad tai nėra svarbi ir dėmesio verta tema.
- *Į mokinio pasidalinimą apie patirtą smurtą reaguokite ramiai, tačiau rimtai.* Jeigu mokinys jums ima pasakoti, kad jis patyrė smurtą, visų pirma išklauskite jį, padėkokite mokiniui už jo drąsą ir atvirumą. Galite sakyti: „Ačiū, kad išdrįsai ir man papasakojai apie tai, kas tave neramina. Atrodo, kad tau tikrai baisu / liūdna dėl to, kas nutiko (ar vis dar vyksta). Aš esu čia, kad galėčiau tau padėti“. Jokiu būdu nekaltinkite, negėdinkite ir nebauskite vaiko dėl to, ką jam teko patirti. Nereikėtų vaiko klausti, kodėl anksčiau to nepasakė, kam išvis ėjo su juo / ja susitikti ir panašių klausimų. Vaikui atsiverti ir papasakoti apie skaudžią patirtį jau yra didelis ir nelengvas žingsnis, todėl šioje situacijoje svarbiausia palaikyti mokinį, patvirtinti, kad papasakodamas apie patiriamą ar stebimą smurtą pasielgė teisingai, ir suteikti jam reikalingą pagalbą. Svarbu, jog nepaliktumėte mokinio vieno spręsti šios problemos, nes tai yra mokinio jėgas ir galimybes viršijanti užduotis.

Žemiau pateikiamos gairės, kaip kalbėti apie smurtą su 1–4 klasių mokiniais.

Pasiruošimas.

Prieš pradėdami klasės valandėlę, pakabinkite plakatą mokiniams gerai matomoje vietoje ir taip, kad jums būtų patogu jį pristatyti.

Įžanga.

Pristatykite mokiniams klasės valandėlės temą, tikslą, papasakokite, ką šios klasės valandėlės metu vaikai sužinos ir kodėl ši informacija yra svarbi. Pavyzdžiui, galite sakyti: *Vaikai, šiandien su jumis norėčiau pakalbėti apie smurtą. Smurtas visuomet yra netinkamas elgesys, keliantis nemalonius jausmus, bet tam, kad galėtume būti saugūs ir apsisaugoti nuo smurto, svarbu daugiau sužinoti apie jį.*

Galite užduoti mokiniams kelis klausimus apie smurtą. Pavyzdžiui: *Ar kas nors iš jūsų yra girdėjęs ir gali pasakyti, kas yra smurtas?* Išklauskite vaikų pasidalinimų, tai padės įvertinti vaikų turimas žinias ir paskatins aktyviau įsitraukti į klasės valandėlės veiklą. Nevertinkite vaikų atsakymų kaip teisingų ar klaidingų ir netaisykite jų. Išklausę vaikus, pateikite vaikams aiškų ir suprantamą smurto apibrėžimą. Pavyzdžiui: *Smurtas – kai kitas žmogus savo veiksmais ar žodžiais tyčia skriaudžia tave, sukelia skausmą tavo kūne ar labai tave įskaudina, nuliūdina. Ką jūs darote, jeigu kas nors jus skriaudžia?* Vaikų atsakymai padės sužinoti, kokius problemų sprendimo būdus jie žino ir galimai taiko. Paaiškinkite vaikams, kad jeigu juos kas nors skriaudžia, jie patiria smurtą, labai svarbu apie tai papasakoti suaugusiajam, kuriuo pasitiki. Pakvieskite vaikus pagalvoti ir užrašyti arba nupiešti ant lapelių tuos suaugusius žmones, kuriems galėtų pasakyti apie patiriamą ar matomą smurtą. Leiskite mokiniams pasilikti lapelius, kad jie bet kada galėtų pasižiūrėti ir prisiminti tuo žmones, į kuriuos gali kreiptis pagalbos. Patikinkite mokinius, kad jūs taip pat esate tas žmogus, kuriam mokiniai gali papasakoti, jei yra skriaudžiami, ir kurio gali prašyti pagalbos smurto atveju.

Smurto požymių pristatymas.

Pristatydami mokiniams pagrindinius smurto požymius, kurie yra pateikti plakate, neskubėkite, rodykite vaikams, kurioje plakato vietoje tai yra parašyta. Paraginkite vaikus apie patiriamą ar pastebėtą smurtą netylėti, o papasakoti suaugusiam žmogui, kuriuo pasitiki. Skirkite laiko vaikų reakcijoms, klausimams, pasitikslinkite, ar vaikams viskas yra aišku, ar tinkamai supranta pateiktą informaciją.

Fizinis smurtas. Atskirų smurto formų pristatymą pradėkite nuo fizinio smurto, nes ši smurto forma vaikams yra geriausiai pažįstama, ją lengviausia atpažinti. Pristačius mokiniams pagrindinius fizinio smurto požymius, aptarkite su mokiniais šiuos požymius iliustruojantį paveikslėlį. Galite užduoti mokiniams šiuos klausimus:

- *Kaip jums atrodo, kas čia vyksta?*
- *Kaip jaučiasi berniukas?*
- *Kokį patarimą duotumėte šiam berniukui?*
- *Jeigu jūs būtumėte šio berniuko vietoje, kaip jūs pasielgtumėte?*

Psichologinis smurtas. Vėliau pristatykite mokiniams plakate pateiktus psichologinio smurto požymius. Tokio amžiaus vaikams gali būti sunku tinkamai suprasti ką reiškia teiginys „nuolat neteisingai kaltina“, todėl svarbu pasitikslinti, kaip vaikai jį supranta. Išklauskite vaikų nuomones. Jeigu vaikai nežino, kas tai yra, ar neteisingai supranta, galite sakyti: *Jeigu kiti žmonės labai dažnai apie jus sako netiesą / melą, pavyzdžiui, kad tu sudaužei vazą ar mušei savo draugą, nors iš tiesų to nedarei, reiškia kitas žmogus tave neteisingai kaltina.* Aptarkite su mokiniais plakate pateiktą paveikslėlį, iliustruojantį šiuos smurto požymius.

Nepriežiūra. Prieš pristatydami pagrindinius nepriežiūros požymius, galite vaikams užduoti kelis klausimus:

- *Ką jūs darote, kai namuose norite valgyti?* Išklauskite vaikų atsakymus.
- *Kas būna, kai susergate? Ką tuomet daro jūsų tėveliai / seneliai ar kiti suaugę žmonės namuose?* Išklauskite vaikų atsakymus. Jeigu žinote ar įtariate, kad klasėje yra vaikų, patiriančių nepriežiūrą, verčiau neužduokite šių klausimų.

Papasakokite vaikams, jog būna ir taip, kad kai kurių vaikų namuose visai nėra ką valgyti. Atsidarius šaldytuvą, jame nėra jokio maisto, kurį galėtų suvalgyti. Ir taip gali būti kelias dienas ar net savaitę. Galite priminti vaikų išsakytas mintis, ką daro suaugusieji jiems susirgus, ir papasakokite, kad būna ir taip, jog vaikui susirgus, tėvai, seneliai ar kiti su vaiku gyvenantys suaugę žmonės nieko nedaro: jo neslaugo, nesikreipia į gydytojus, visai nekreipia dėmesio, kad vaikas serga ir blogai jaučiasi. Paaiškinkite vaikams, kad smurtas yra ir tada, jei tėvai verčia savo vaiką prašyti kitų žmonių maisto ar pinigų, veja savo vaiką iš namų ar verčia vogti iš kitų žmonių. Galite mokiniams užduoti klausimą: *Kaip jums atrodo, ką reikėtų daryti, jeigu tai nutiktų jums ar kitam vaikui?* Išklauskite vaikų atsakymus ir pabrėžkite, kad labai svarbu apie tai pasikalbėti su suaugusiuoju, kuriuo pasitiki. Aptarkite su mokiniais plakate pateiktą paveikslėlį, iliustruojantį šiuos smurto požymius.

Seksualinis smurtas. Pristatykite mokiniams pagrindinius seksualinio smurto požymius, kurie yra pateikti plakate. Kalbant apie šią smurto formą, svarbu neapkrauti vaikų informacijos gausa. Jeigu vaikas užduoda klausimą, pateikite tik tą informaciją, kurios vaikas klausia, tačiau būkite atviri vaiko klausimams. Pristatydami seksualinio smurto požymius, pakalbėkite su vaikais ir apie blogus bei gerus prisilietimus. Galite vaikų paklausti: *Kaip manote, koks prisilietimas yra geras? Koks prisilietimas yra blogas?* Išklauskite vaikų atsakymus. Galite sakyti: *Iš tiesų yra gerų ir blogų prisilietimų. Kaip jau sakėte, geras prisilietimas yra (...)* (priminkite vaikų išsakytas mintis). Paaiškinkite vaikams, kas yra blogas prisilietimas. Pavyzdžiui, galite sakyti: *Kaip ir kalbėjome su jumis, gali būti ir blogų prisilietimų. Blogas prisilietimas yra bet koks prisilietimas, kuris tau kelia nemalonius jausmus, dėl kurio tu jautiesi nejaukiai, dėl kurio tau darosi baisu, gėda, nemalonu. Tokiu atveju drąsiai sakykite: baik, man tai nepatinka ir papasakokite apie tai suaugusiajam žmogui, kuriuo pasitikite.* Pakalbėkite su vaikais ir apie galimas išimtis. Pavyzdžiui, vizito pas gydytoją metu, jo / jos prisilietimai kartais gali būti nemalonūs, tačiau tai nėra smurtas, nes gydytojas(-a) nori padėti vaikui pasveikti. Taip pat aptarkite su mokiniais plakate pateiktą paveikslėlį, iliustruojantį seksualinio smurto požymius. Turėkite mintyje, kad vaikai, patiriantys seksualinį smurtą, gali nesuprasti ir nežinoti, kad toks elgesys su jais yra netinkamas, smurtautojai gali įtikinti vaikus, kad tai yra žaidimas, jūdvių paslaptis ar kad taip daro ir kiti vaikai. Pabrėžkite, kad jeigu kito žmogaus elgesys vaiką verčia jaustis nejaukiai, nemaloniai, svarbu nelaikyti to paslapyje, o papasakoti apie tai suaugusiajam, kuriuo pasitiki.

Apibendrinimas.

Pristatę visus pagrindinius smurto požymius, trumpai apibendrinkite vaikams, ką jie sužinojo šios klasės valandėlės metu, skirkite laiko vaikų klausimams, pasisakymams. Pabrėžkite vaikams, kad niekas neturi teisės jų skriausti, o jeigu kuris nors iš jų patiria smurtą ar mato, kaip yra skriaudžiamas kitas vaikas, visų pirma reikia papasakoti apie tai suaugusiajam, kuriuo pasitiki. Prisiminkite su vaikais ant lapelių užrašytus žmones, kuriais jie pasitiki ir kuriems galėtų papasakoti apie patiriamą smurtą. Pristatykite ir kitas plakate pateiktas pagalbos galimybes ir papasakokite, į ką mokykloje gali kreiptis pagalbos, pvz., psichologą / socialinį darbuotoją / socialinį pedagogą, ir kur jį / juos gali surasti. Šią informaciją užrašykite ir tam skirtoje vietoje plakate.

Daugiau informacijos šia tema:

1. Arlauskaitė Ž. Galiu padėti savo vaikui, 2007. Prieiga per internetą:

http://www.pozityvitevyste.lt/sites/pozityvitevyste/media/Pagal_meniu/Tevams/Reko

[menduojame_paskaityti/knyga%20-%20zydre%20arlauskaite%20-%20galiu%20padeti%20savo%20vaikui.pdf](#)>.

2. E-mokymai „Kaip kalbėti su vaiku apie kūną ir saugumą“. Prieiga per internetą:
<<https://www.stopwykorzystywaniu.pl/lt/>>.
3. Glaser D., Prior V. Vaiką žalojantis elgesys: metodinis vadovas specialistams. Prieiga per internetą:
<http://www.vaikystebesmurto.lt/_sites/paramosvaikamscentras/media/images/Leidiniai/manual_vip_lit.pdf>.
4. Grigutytė N. Apie vaikų seksualinę prievartą, 2003.
5. Hillis S. D., Mercy J. A., Saul J. R. (2017). The enduring impact of violence against children. *Psychology, health & medicine*, 22 (4,) 393–405
6. Ką daryti, jei įtariate, kad vaikas patiria prievartą? VšĮ Paramos vaikams centras. Prieiga per internetą:
<http://www.vaikystebesmurto.lt/_sites/paramosvaikamscentras/media/images/Lankstinukai_plakatai/ka%20daryti%20jei%20itariate%20kad%20vaikas%20patiria%20prievarta%20lankstinuko%20virselis.pdf>
7. Kurienė A. Kas yra smurtas?, 2016. Prieiga per internetą:
<<http://www.vaikystebesmurto.lt/lt/kas-yra-smurtas2>>.
8. Praktinės rekomendacijos, kaip atpažinti, kad vaikas yra žalojamas, VšĮ paramos vaikams centras, 2012. Prieiga per internetą:
<http://www.vaikystebesmurto.lt/_sites/paramosvaikamscentras/media/images/Leidiniai/toolkit_vip_lit.pdf>.
9. Rekomendacijos mokykloms dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje, LR švietimo ir mokslo ministerija, 2016. Prieiga per internetą:
<<https://www.smm.lt/uploads/documents/doc00814420170804052550.pdf>>.
10. Smurto prieš vaikus diagnostikos metodinės rekomendacijos, LR sveikatos apsaugos ministerija, leidinio sudarytojai: R. Adlienė ir kt., 2016. Prieiga per internetą:
<https://sam.lrv.lt/uploads/sam/documents/files/Veiklos_sritys/Asmens_sveikatos_prieziura/Diagnostikos_metodikos_ir_rekomendacijos/Rekomendacijos/SMURTO%20PRIES%20VAIKUS%20DIAGNOSTIKOS%20METODIN%20REKOMENDACIJOS.pdf>.
11. Vaikas – smurto auka: teisiniai, psichologiniai ir socialiniai aspektai, VšĮ Paramos vaikams centras, 2010.